

С.С.Жакипбекова¹, Т.Ж.Насимолда², Д.А.Жолдасбекова³
научный руководитель, PhD, старший преподаватель Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г. Алматы, Казахстан, sauleskorpion@mail.ru
магистрант 2 курса специальности 7M01902- Специальная педагогика: подготовка специалистов по логопедии, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г. Алматы, Казахстан, nasimolda.tolganai@mail.ru
8D01901- Специальная педагогика, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г. Алматы, Казахстан, zholdasbekova-d@mail.ru

ВАЖНОСТЬ РАЗВИТИЯ МЫШЛЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В СИСТЕМЕ КОРРЕКЦИИ ДИСГРАФИИ

Аннотация

В статье рассказывается о важности формирования мыслительных операций младших школьников в системе коррекции дисграфии и об условиях, необходимых для организации. В системе коррекции дисграфии указываются критерии, направленные на получение положительного результата в формировании мыслительных операций младших школьников. В начальных классах обсуждаются методы и приемы работы в условиях инклюзивного образования. В этой связи авторы подчеркивают важность формирования мыслительных операций младших школьников в системе коррекции дисграфии. Поэтому необходимо совершенствовать работу в этом направлении. На основе проведенных эмпирических исследований авторы формулируют, что особое значение должно придаваться формированию мыслительных операций младших школьников. Предполагается, что специальные специалисты, непосредственно работающие с учащимися с дисграфией, объединяют совместные комплексные действия педагогов и родителей для получения высоких результатов.

Ключевые слова: дисграфия, мышление, мыслительные операции, анализ, синтез, сравнение, абстракция, обобщение.

S.S. Zhakipbekova¹, T.J. Nasimolda², D.A. Zholdasbekova³
Scientific supervisor, PhD, lecturer Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Almaty, Kazakhstan, sauleskorpion@mail.ru
7M01902 Special pedagogy: 2nd year master's student in the specialty training of specialists in speech therapy, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan, nasimolda.tolganai@mail.ru
3 rd cours doctoral 8D01901 zholdasbekova-d@mail.ru

THE IMPORTANCE OF THE DEVELOPMENT OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN'S THINKING IN THE SYSTEM OF DYSGRAPHY CORRECTION

Abstract

The article tells about the importance of the formation of mental operations of younger schoolchildren in the system of correction of dysgraphia and about the conditions necessary for organization. The system of correction of dysgraphia specifies the criteria aimed at obtaining a positive result in the formation of mental operations of younger students. In primary classes, methods and techniques of working in an inclusive education environment are discussed. In this regard, the authors emphasize the importance of the formation of mental operations of younger students in the system of dysgraphia correction. Therefore, it is necessary to improve work in this direction. Based on the empirical research conducted, the authors formulate that special importance should be attached to the formation of mental operations of younger students. It is assumed that special specialists who work directly with students with dysgraphia combine the joint complex actions of teachers and parents to obtain high results.

Keywords: dysgraphia, thinking, mental operations, analysis, synthesis, comparison, abstraction, generalization.

Кіріспе. Жазбаша сөйлеу тілі адам өмірінде маңызды рөл атқарады, ал дисграфия - бастауыш сынып оқушыларына мектеп бағдарламасын меңгеруіне кедергікелтіреді. Қазіргі кезде бастауыш

сынып оқушыларында дисграфия дәрежесін анықтау және оны түзету өзекті мәселе болып тұр. Осы мақалада дисграфия классификациясы қысқаша талқыланады.

Қазіргі кезде бастауыш сынып оқушыларында дисграфия дәрежесін анықтау және оны түзету өзекті мәселе. Өйткені, мектеп табалдырығын аттағаннан кейін кейбір балаларда оқуда және жазуда қиындықтар туындайды. Оқушылар көбіне орыс тілін үйренуде қиындықтарға тап болады, бірақ математиканы және басқа да пәндерді жақсы меңгереді. Осындай қиындықтар көбінесе дисграфияның салдарынан болады.

Жазбаша және ауызша сөйлеуді дамытуда түзету педагогикасының ең өзекті және маңызды мәселелерінің бірі дисграфиясы бар балаларды оқыту мен тәрбиелеу мәселесі болып табылады, өйткені дисграфия бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу кемістігі деп есептеледі.

Дисграфия дегеніміз жазу үрдісінің шамалап бұзылуы. Дисграфия - қалыптағы жазу тәртібін іске асыратын жоғарғы психикалық қызметтердің дұрыс жетілмеуімен түсіндіріледі. Жазу үрдісі көптеген операциялардан тұратын көп деңгейлі құрылым.

«Жазбаша сөйлеу тілінің бұзылуы және түзету жолдары» атты кітабында Қ.Қ. Өмірбекова және «Очерки психофизиологии письма» атты жұмысында А.Р.Лурия жазудың операцияларын анықтады. Адам жазбаша айтарын ойлап жоспарлайды, ортақ кезектілігін ойластырып, ауызша жоспарлайды. Жоспардағы ой сәйкес сөйлем құрылымымен байланысады. Жазылуы жоспарланған әрбір сөйлем оны құрайтын сөздерге бөлінеді, себебі әр сөздің жазылуында шекарасы белгіленген.

Жазудың бұзылуы (дисграфия) орфографияны меңгеруде қиындықтарға жолықтыратынын Қ.Қ.Өмірбеков [1] Р.И.Лалаева,[2] Р.Н.Давлетова, А.А.Мажайская) [3] өз еңбектерінде айтқан. Баланы жеке тұлға ретінде тәрбиелеуде кері әсерін тигізіп, баланың сабақта үлгерімін тежейтіні зерттелген. Дисграфияны түзетудің ыңғайлы жолдарын табу логопедияның басты міндеттерінің бірі. Француз ғалымдары балалардың жазбаша тілінің бұзылыстарына «дизорфография» терминін қолданады. Ал, ағылшын ғалымдары «дислексия» түсінігін пайдаланып, оны жазу мен оқуда әрекеттік байланысты меңгерудегі қиындықтар деп түсіндіреді. Сонымен қатар «оқудың спецификалық бұзылыстары», «дамудың дислексиясы» терминдері де кеңінен қолданылады.

Негізінде оқушылардың жазуының бұзылуы (дисграфия) көптен бері зерттелуде, және логопедияның ең маңызды мәселелерінің бірі болып есептеледі, өйткені бастауыш сыныпта сөйлеу патологиясының кеңінен тараған түрі болып тұр. Жазудың бұзылуы оқушылардың толық оқу процесіне және сөйлеудің дамуына, және сөйлеу сипатындағы көптеген функцияларды (есту-моторлы үйлестіру, қолдың қозғалыс функциялары, уақыт пен кеңістікті бағдарлау) қалыптастыруға әсерін тигізеді. Дисграфия қиындықтарын дер кезінде анықтау - әр жеке жағдайда олардың патогенезін нақты анықтауға, басқа сипаттағы жазудағы қателіктерден айырмашылығын табуға, оқушылармен логопедиялық жұмыс құруға аса маңызды.

Бала жазбаша сөйлеу заңдарына сай өз ойын білдіруге, орфографияны игеруге арналған диктанттарды жазуға қабілетті болған кезде ғана диктантқа көшуді ұсынады.

Бастауыш сынып оқушыларының қалыпты дамуында ойлау процессінің өзіндік ерекшеліктері бар:

- жаңа міндеттер пайда болғандықтан ақыл-ой белсенділігі қарқынды дамиды;
- интеллектуалды мүмкіндіктер көбейеді, ақпаратты қабылдап, оны өңдеп, пайдалануды үйренеді;
- бастауыш сынып оқушысында маңызды көрнекі- тиімді және көрнекі- бейнелі ойлау белсенді дамиды;

- баланың ақыл-ой әрекетінің көп бөлігін ауызша-логикалық ойлау алады;
- ойлаудың үш формасының дамуы (пайымдаулар, ұғымдар, тұжырымдар) кезектеп орын алады;
- оқу процесінде басты ұғымдар мен терминдердің базасын жасау;
- сыни ойлауды үйренеді, өз пайымдауын тексеруді бастайды;
- нақты және абстрактілі, шындық пен ойдан шығарылғанды ажырата біледі.

Бала нақты, көрнекі материалда пайдаланатын нақты операцияларды қолданып, логика тұрғысынан дұрыс пайымдауды үйренеді. Бастауыш мектепте оқу процессінің басында оқушыларға формальды-логикалық операциялар аса қиын, ол уақытта пайымдау гипотетикалық түрде іске асырылады. Мектептегі оқу іс-әрекеті логикалық-ауызша ойлаудың дұрыс дамуына ықпал етеді. Мектептің алғашқы екі жылында балалар көрнекі үлгілері бар мәселелерді көптеп шешсе, келесі жылдарда мұндай оқу тапсырмалары және ақыл-ой іс-әрекетіндегі бейнелі принцип жайлап азаяды.

Бастауыш сынып оқуының басында визуалды-бейнелі ойлау көптеу болып, көрнекі, нақты идеялар мен бейнелерге сүйенеді. Бастауыш сынып жасындағы балалар визуалды-бейнелі ойлау арқылы қарапайым қорытынды жасайды, жеке фактілерді салыстырады. Нысанның сыртқы, жарқын қасиеттері мен функцияларына сүйену мектепте оқудың алғашқы жылдарында балалардың типтік қателіктерін және қиындықтарын тудырады: оқушылар көбінесе мазмұны мен формасын, сапасы мен мөлшерін шатастырады, сандарды әріптік белгілеуде қиналады, сөздің мағынасынан алшақтай алмайды, оны сөйлеу бөлігі ретінде анықтайды. Оқушылардың ойлауы көбінесе тұжырымдамалардың жеткіліксіз дамуына, жүйелі білімнің болмауына байланысты. Жалпылау мен ұғымдардың мазмұны жалпы заттардың көрнекі белгілерімен анықталады. Бірінші сынып оқушылары ережелерді нақты мысалдар арқылы анықтаған кезде ғана түсіне алады. Сондай-ақ, оқушылардың ойлау қабілеті олардың өткен тәжірибелерімен тығыз байланысты, осыған байланысты құбылыстар мен заттарда көбінесе олардың қолданылуын, олармен іс-әрекетін бейнелейтін тараптарды ғана ажыратады.

Қазіргі кезде жалпы орта мектептерде дисграфиялық қиындықтары бар бастауыш сынып оқушыларының саны артып келеді. Сондықтан дисграфияны түзету жұмыстарына көп назар аударылуда. Көптеген ғалымдардың еңбектеріне сүйенсек, дисграфияның этиологиясын анықтауда тұқымқуалаушылық фактор маңызды роль атқарады. Жазбаша тілдің спецификалық бұзылыстары бар оқушылардың 60% -ында түрлі психикалық ауытқулардың бар екендігі анықталған. Кей ғалымдар элеуметтік факторлардың да дисграфияның пайда болуында әсері барын жоққа шығармайды. Дисграфияны неврологиялық бұзылулармен және психологиялық қысыммен біріктіруге болады - зейін мен есте сақтаудың төмендеуі, гиперактивтілік мінез, мінез-құлықтың нашарлауы. Бірінші сыныпта біраз оқушылар көптеген қателіктер жіберіп, жазуды қиын меңгеретінін ұмытпаған жөн, алайда бұл жазбаша сөйлеуді қалыптастырудың дұрыс жолы[4].

Жазудың бұзылуы оқушылардың сабақ үлгеріміне және жалпы дамуына зиянын тигізеді. Логопедиялық әдістердің ең тиімдісін осы кемшіліктерді жою мақсатында іздестіру керек. Сөйлеудің дамуына және жазбаша сөйлеуге жауап беретін ми бөлімдерінің жетілуі мен жұмысында қолайсыз факторлардың әсерінен ауытқулар болуы мүмкін. Өртүрлі уақыт кезеңдерінде дамып келе жатқан миға патологиялық әсер болуы мүмкін: жатыршілік дамудан бастап мектеп жасына дейін. Мұндай факторларға жатыршілік инфекциялар, жүрек ақауы, босану жарақаты, соматикалық аурулар, хирургиялық араласулар, бас миының жарақаты жатады. Сөйлеу аймақтарына кіретін жеке орталықтарға ғана емес, бүкіл сөйлеу кешеніне теріс фактор әсер етуі мүмкін, бұл сөйлеудің жалпы дамуына әкеп соғады.

Қазіргі таңда дисграфия патогенезінің бірнеше негізгі түрлері бар. А.Н. Корнев жазбаша тілдің бұзылуының патогенезінде үш аспектісін ажыратып атады [5]: жеке сенсомоторлы және интеллектуалды функциялардың дамуындағы гетерогенділік; психикалық функциялардың дамуындағы бұзылулар; бірқатар психикалық функциялардың жеке дамуы.

Р.И. Лалаева дисграфиясы бар балаларда жеке психикалық функциялар қалыптаспағандығын атап айтады [2, 146]: кеңістіктік көріністер; көрнекі талдау және синтез; фонематикалық, силлабикалық талдау және синтез; дыбыстардың есту-айтылу дифференциациясы; есте сақтау, зейін, эмоционалды-ерікті саланың бұзылуы; сөйлемдерді сөздерге бөлу; сөйлеудің лексикалық-грамматикалық құрылымы.

Дисграфияның даму кезеңдері және жіктелуі. Дисграфияны жіктеу мәселесі екіжақты, себебі патогенезі күрделі және оны түсінудің тәсілдері әртүрлі. Дисграфиясы бар бастауыш сынып жасындағы балалардың ақыл-ой операцияларының дамуында жас ерекшеліктерінде айырмашылық байқалады. Ойлау мен сөйлеу бір-бірімен тікелей байланысты. Осы себептермен дисграфияны түзету бойынша логопедиялық сабақтарға ойлау операцияларын дамытуға бағытталған тапсырмаларды жүйелі түрде қосқан жөн.

Негізгі ойлау операциялары:

Талдау дегеніміз - құбылысты немесе объектіні ойша оларды құрайтын бөліктерге бөлу, яки, олардағы жеке бөліктердің, қасиеттермен белгілердің оқшаулануы.

Синтез - бұл жеке бөліктердің, элементтермен белгілердің біртұтас тұтастыққа қосылуы.

Салыстыру - шындық құбылыстары мен объектілері арасындағы айырмашылықтар мен ұқсастықтарды ойша анықтау [6]

Жалпылау – белгілі жалпы қасиеттері бар шындық объектілері мен құбылыстарының бірлестігі.

Абстракция - заттардың бірқатар қасиеттерінен және олардың арасындағы қатынастардан ақыл-ойдың ауытқуы және қандай да бір қасиеттерді немесе қатынастарды оқшаулау.

Нақтылау-бұл объектінің бір немесе басқа жағын біржақты бекітетін, басқа тараптармен байланысты емес, жалпы шарттылықсыз ойлау операциясы.

Жіктеу - жалпылау мен салыстыру негізінде объектілерді жеке топтар мен кіші топтар бойынша бөлу.

Логопедтер дисграфияның ауырлық дәрежесіндегі қателіктердің сипаты мен санына қарай ажыратады:

Жеңіл дәреже. Дисграфиялық қателіктердің түрлері:

- әріптерді ауыстыру (б-п, с-ш);
- дауыссыз дыбыстардың жұмсақтығын белгілеудегі бұзылулар;
- сөздің дыбыстық-әріптік құрылымының бұрмалануы.

Орташа дәреже. Дисграфиялық қателіктердің түрлері:

- әріптерді ауыстыру (о - а, ю-у);
- сөздің дыбыстық-әріптік құрылымының бұрмалануы;
- сөйлем құрылымының бұзылуы, сөздердің біріккен емлесі, аграмматизмдер.

Ауыр дәреже. Дисграфиялық қателіктердің түрлері:

- әріптерді ауыстыру (н-т);
- сөздің дыбыстық-әріптік құрылымының бұрмалануы;
- сөйлем құрылымының бұзылуы - сөздердің біртұтас жазылуы, сөздерді ауыстыру;
- аграмматизмдер.

Дисграфияны анықтау. Дисграфияның бастапқы диагностикасын мектеп логопеді бірінші сыныптың соңында немесе екінші сыныптың алғашқы тоқсанында жүргізеді. Ол үшін логопед сөйлеу карталарын қолданады — танымдық, физикалық, жүйке-психикалық, сөйлеу және психомоторлық даму деңгейін анықтайтын стандартталған сауалнаманы қолданады. Тестілеу нәтижелерін талдау негізінде дисграфияның бар немесе жоқтығы туралы қорытынды жасалады. Дисграфияны анықтау барсында логопед оның түрін анықтайды.

Оқушының дамуының жалпы деңгейін анықтау үшін клиникалық психологтың кеңесі қажет. Психологиялық тестілеу баланың нақты мәселелерін анықтауға көмектеседі: зейін мен есте сақтаудың төмендеуі; интеллектуалды даму деңгейінің төмендеуі, ойлаудың бұзылуы.

Дисграфиясы бар оқушыны невропатолог тексеруі қажет. Тексеру барысында балалар невропатологы жалпы неврологиялық жағдайды бағалайды және ілеспе неврологиялық патологияларды анықтайды. Тексеру нәтижелері мен логопед пен психологтан алынған мәліметтерге сүйене отырып, невропатолог қажет болған жағдайда науқасты емдеу жоспарын жасайды.

Болжам. Алдын алу.

Көбінесе бастауыш сынып оқушыларындағы дисграфияны логопедиялық әдіспен түзетуге болады. Жазбаша тілдің бұзылуының ауыр түрлері сирек болады. Аталмыш ауытқуы бар балалар оқытуды жалғастыру туралы мәселені шешу үшін арнайы психологиялық-медициналық-әлеуметтік сүйемелдеу орталықтарына жіберіледі. Негізінде, дисграфияның ауыр түрімен ауыратын науқастарға, сөйлеу патологиясы бар оқушыларға мектепте оқу уақытын ұзарту ұсынылады. Жазбаша сөйлеу проблемалары жойылғаннан кейін оқушы жалпы білім беретін мектепке ауыстырылады.

Дисграфияның алдын алу – сөйлеу қабілеті бұзылған балаларды логопедтің (балабақша деңгейінде) ерте анықтауына негізделген. Егер 4-5 жасқа дейін баланың сөйлеу проблемалары болса, оны түзету сабақтарын өткізу үшін логопедиялық балабақшаға логопедиялық топқа ауыстыру қажет.

Логопедиялық сабақтар кешеніне дыбыстарды қою және автоматтандыру бойынша жұмыстардан басқа есте сақтауды, зейінді, ұсақ моториканы, визуалды бейнелерді тануды, есту шоғырлануын дамыту бойынша тапсырмалар міндетті түрде кіруі тиіс [7].

Дисграфиясы бар бастауыш сынып оқушыларындағы ойлау операцияларының ерекшеліктері бар. Зерттеу барысында дисграфиясы бар бастауыш сынып оқушыларының осы санатындағы ойлаудың мына ерекшеліктерін анықтады. Дисграфиясы бар бастауыш сынып оқушыларында синтез бен талдаудың ойлау операцияларын дамытудың жеткіліксіз деңгейі анықталды. Оқушыларда қабылданған ақпараттағы негізгі, маңызды ақпаратты оқшаулау, бағдарламаны анықтайтын маңызды

белгілерді таңдау әрекеті бұзылады. Қатарлардың құрылу заңдылығын анықтауда айтарлықтай қиындықтар бар.

Жалпылау операциясын зерттеу дисграфиясы бар бастауыш сынып баларындағы маңыздыны басқа заттан ажырата білудің жеткіліксіздігі, олардың арасындағы маңызды қатынастарды емес, құбылыстардың немесе объектілердің кездейсоқ жағын пайымдауда көрініс табуы, күрделі жалпылауды орнатудағы қиындық, объектілерді біріктірудің ситуациялық принципіннің болуы, жалпылау ұғымдарын дұрыс қолданбау, оларды негізсіз жеңілдету, араластыру үрдісі тән екенін көрсетті.

Дисграфиясы бар оқушыларда ақыл-ой операциясының дамуының негізгі ерекшелігі - олардың ауызша-бейнелі және визуалды-бейнелі ойлау құрылымдарында біркелкі жұмыс істемеуі, абстрактілі ойлаудың даму деңгейінің жеткіліксіздігі.

Қазіргі логопедияда жазбаша тілдегі ауытқушылықтарды еңсеруге бағытталған түзету жұмыстарында бірқатар бағыттар, әдістер бар. Дисграфиясы бар оқушылардың психологиялық ерекшеліктеріне (Г.Мисаренко, Л.Ефименкова, Л.Парамонова, Р.Лалаева, А.Ястребова, И.Садовникова, және т. б.) зерттеу жүргізіп, бірқатар әдістемелік ұсыныстар жасалды. Дисграфиясы бар бастауыш сынып жасындағы балаларға ойлау операцияларын дамытуға арналған тапсырмалар жинағы: Ойлау операцияларын синтез бен талдауды дамытуға арналған тапсырмалар

1. Оқушыға әртүрлі нысандардың суреттері ұсынылады және олардың әрқайсысының маңызды белгілерін атауды ұсынады. Суреттер: попугай, қарындаш, шарф. Жауап: Попугай әдемі, үлкен, түрлі-түсті. Қарындаш жасыл, кішкентай, ағаш. Шарф ұзын, тоқылған, ақ. Нұсқау: логопед балаға суреттерді көрсетпестен бірқатар ұғымдарды атайды. Сөздер: мандарин, түлкі, құлпынай, қарға. Жауап: құлпынай піскен, қызыл, тәтті, хош иісті. Мандарин дөңгелек, қызғылт сары, кішкентай, тәтті және қышқыл.

2. Логопед балаға бірнеше тақырыптық суреттерді ұсынады, оларды белгілі бір белгілер бойынша әр түрлі орындарға салу керек. Мысалы: кіші және үлкен, көк және қызыл, жүк және жеңіл көліктері.

3. Балаға таяқшалардан бүктелген заттың суреті ұсынылады. Балық, кеме, үй жасау үшін нені қосу немесе алып тастау керек деп сұрайды.

4. Балаға элементтер жиынтығынан затты жинау ұсынылады.

Жаттығудың бұл түрімен сіз "Моңғол ойыны" және "Колумбово жұмыртқасы" басқатырғыш-ойындарын пайдалана аласыз.

Салыстыру операциясын дамытуға арналған тапсырмалар

1. Оқушыға әртүрлі заттардың суреттері ұсынылады. Логопед бірдей заттарды бір түспен бояуды ұсынады.

2. Логопед оқушыға көлеңкелер мен жануарлар бейнеленген суретті ұсынады. Бұл жануарға тиесілі көлеңкені табу керек.

3. Оқушыға әртүрлі өрнектер бейнеленген карталар жиынтығы беріледі. Логопедтің де дәл осындай жиынтығы бар. Логопед оқушыға карталардың бірін береді. Ол дәл сол нәрсені іздейді және оны берілгенімен жабады.

4. Оқушыға табақтың сынған бөлігін табу ұсынылады[8].

Жалпылау және абстракциялау ақыл ой операцияларын дамытуға арналған тапсырмалар

1. Оқушыға құстар бейнеленген карта ұсынылады. Карточканы бір жартысында үй құстары, ал екінші жартысында жабайы құстар болатындай етіп бөлу керек.

2. Балаға әртүрлі заттарды (қарындаш, ара, құбыр, қалам, қорап, балға, гитара, диван, балалайка, балта) бейнелейтін суреттер жиынтығы ұсынылады. Музыкалық аспаптар тобына жататын заттардың суреттерін табу қажет.

Ақыл-ой операциясын жіктеуді дамытуға арналған тапсырмалар

1. Оқушыға әртүрлі геометриялық фигуралар бейнеленген карта ұсынылады. Олар боялмаған және боялған, кіші және үлкен болып бөлінеді. Боялған фигуралар түсі бойынша ерекшеленеді. Оларды топтарға бөлу қажет.

2. Оқушыға жеуге болатын және жеуге болмайтын саңырауқұлақтар бейнеленген суреттер ұсынылады. Оның алдына тек жеуге болатын заттарды қою ұсынылады.

3. Оқушыға түрлі-түсті шарлардың суретін қарастыру ұсынылады. Содан кейін логопед қай доп басқаларға сәйкес келмейтінін және неге екенін сұрайды.

Нақтылау ақыл ой операциясын дамытуға арналған тапсырмалар

1. Оқушыға әр түрлі пирамидалардың суретін қарап, келесі нақты белгілері бар суретті іздеу ұсынылады: жоғарғы сақина қызыл, ал төменгі сақина сары, пирамидада алты сақина бар.

2. Логопед оқушыға өзі атаған топқа кіретін сөздерді атауды ұсынады.

Мысалы, топ - ағаштар.

Жауап: ағаштар – шырша, қарағай, қайың, терек және т. б.

Қазіргі таңда жұмыс дәптерлері барған сайын танымал және келешекте қоланылуы үмітті оқыту құралдары болып табылады. Жұмыс дәптері – өз бетінше жұмыс істеуге ықпал ететін арнайы дидактикалық ақпараты бар оқу құралы: материалды сапалы игеру практикалық дағдыларды бекіту және игеру, оқушыларда өзіндік жұмыс дағдыларын қалыптастыру, ойлауды дамыту, танымдық белсенділікті арттыру. Жұмыс дәптерлерінің келесі дидактикалық мүмкіндіктерін ажыратуға болады: - жаттығу оқушыларға жаттығуларды орындау үшін тапсырмаларды жедел ұсыну, тапсырмаларды орындауға арналған нұсқаулар мен ұсыныстар, оқу процесін даралау.

Негізінде, бастауыш сынып жасындағы балалардың ақыл-ой қызметі ойлаудың әртүрлі формаларының күрделі өзара әрекеттесуі мен өзара байланысы болып табылады: көрнекі-бейнелі, көрнекі-тиімді және ауызша-логикалық. Психикалық мәселелерді ішкі жоспарға шешу үшін сыртқы әрекеттерге көшу үрдісі тән, ұғымдарды қарқынды игеру жүреді және әртүрлі логикалық операциялар жетілдіріледі.

Мұндай көп қырлы тәсіл дисграфиямен ауыратын бастауыш сынып оқушыларындағы ойлау операцияларын зерттеу әдістемесінің бағыттары мен мазмұнын анықтауға мүмкіндік берді.

Қорытындылай келе, дисграфияны түзету жүйесінде бастауыш сынып оқушыларының ойлау операцияларын дамыту маңызды екені айқындалды. Осы орайда, оқушылардың тұлға болып қалыптасуына жан-жақты жағдай жасау қажет екеніне көз жеткіздік. Мемлекетіміз үшін басты капитал барлық тұлғаларды қоғамда дамыту болғандықтан, олардың білім алуына тең құқылы жағдай жасалуы керек. Оқушылар бойында кездесетін аз да болса артта қалушылық пен бұзылыс түрлерін түзету және оны дамыту басты міндет болып табылады. Педагогика, медицина, логопедия, жалпы білім беретін мектептердің бастауыш сынып оқушыларының дисграфиясын алдын алу және түзету үшін қажетті түзету базасын қамтамасыз етуі тиіс екенін дәлелдей түстік. Зерттеу дисграфиямен ауыратын бастауыш сынып оқушыларында ойлау операцияларының қалыптасу ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік берді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Өмірбекова Қ.Қ. *Жазбаша сөйлеу тілінің бұзылуы және түзету жолдары: Оқу құралы.* – Алматы, Абай ат. ҚазҰПУ, 2010 – 115 б
2. Лалаева Р. И. *Нарушение письменной речи.* — М., 1989.
3. Давлетова Р.Н., Мажайская А.А. *Коррекция дисграфии, обусловленной нарушением языкового анализа-синтеза // Вестник научных конференций, 2016. № 8-1 (12).*
4. Коротовских Т.В. *Коррекция дисграфии на основе нарушений фонемного распознавания у младших школьников с фонетико-фонетическим недоразвитием // Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии: сб. ст. по матер. LXXII междунар. науч.-практ. конф. № 1 (70). Новосибирск: СибАК, 2017. С. 31-42.*
5. Корнев, А.Н. *Нарушения чтения и письма у детей. [Текст] /Корнев А.Н. /– СПб.: Речь, 2003.*
6. Гаврина С. Е. , Кутявина Н. Л. , Топоркова И. Г. , Щербинина С. В. *Игры и упражнения на внимание и мышление. Тетрадь по развитию познавательных процессов.* – Ярославль: Академия развития, Академия Холдинг, 2002
7. Крек К.В., Жулина Е.В. *Дидактические игры как средство коррекции письменной речи у учащихся младших классов с аграмматической дисграфией // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований, 2016. С. 268-270.*
8. Ахутина Т.В., Золотарева Э.В. *О зрительно-пространственной дисграфии: нейропсихологический анализ и методы ее коррекции // Школа здоровья. 1997. №3. С 38-42.*